

Aspecten van de Thematische Filatelie

Door Pim van den Bold

Het Plan (10)

In de afgelopen periode hebben we in een reeks afleveringen steeds oude en nieuwe plannen van een thema vergeleken, die in de loop der jaren door dezelfde verzamelaar waren opgesteld. Ik heb daarbij steeds getracht om vanuit het commentaar op die concrete plannen algemene 'regels' te geven, zodat ook verzamelaars van andere thema's daar hun voordeel mee konden doen. Toch zal ik in deze aflevering nog eens wat algemene zaken die voor alle plannen gelden, op een rijtje proberen te zetten.

Het belang van een goed plan

Een goed plan is als het ware de ruggengraat van de verzameling. Het zorgt er voor dat de gehele verzameling goed overeind blijft en niet gebukt gaat onder onvolkomenheden. Of, zoals de officiële Richtlijnen voor de thematische filatelie het formuleren: "Het plan verschaft een helder en begrijpelijk inzicht in alle belangrijke aspecten van het thema". Een goed plan geeft een geweldige steun bij de opzet van de rest van de collectie. En die rest omvat nogal wat bladen, namelijk het totale aantal bladen min de één of twee voor titel en plan. Het plan geeft de structuur van de verzameling aan. Als de structuur goed doordacht is, wordt de uitwerking veel gemakkelijker. Het tijdig maken van een plan is bovendien heel praktisch. Bij het maken van het plan kun je tot de ontdekking komen dat het thema dat u voor ogen stond, bijvoorbeeld 'Vogels' of 'Scheepvaart', veel te omvangrijk is. Er is dan dus een beperking nodig, of om een moeilijker term te gebruiken, er moet gespecialiseerd worden. Dat kan hopen geld schelen, omdat voor alles wat door de specialisatie afvalt, geen materiaal meer gekocht hoeft te worden.

De vormgeving voor het plan

Het heeft een grote voorkeur om de onderdelen (hoofdstukken, paragrafen en eventueel subparagrafen) van een plan te nummeren. Zo'n nummering vergemakkelijkt namelijk de structurering in aanzienlijke mate. Bovendien kan, als u met de ontwikkeling bezig bent, bovenaan de bladen het onderdeel van het plan dat op dat blad behandeld wordt, worden opgenomen, inclusief de cijfermatige aanduiding. Voor iedereen is dan meteen duidelijk om welk deel van het plan het gaat.

Bovenaan het blad staat dan bijvoorbeeld:

5.2 Een woning naar eigen ontwerp: nestbouw.

Er worden nog aardig wat fouten gemaakt bij de toepassing van het decimale stelsel. Ik ga daar nu niet verder op in. Wie het systeem niet meer goed voor ogen heeft, kan het nog eens nalezen in Thema 2002, nummer 5, de catalogus van onze jubileumtentoonstelling in Dieren. In dat nummer heb ik er een heel artikel aan gewijd.

Om op de planpagina het aantal vermelde bladen te laten uitkomen op het totale aantal (bijvoorbeeld 60 of 84) nemen inzenders soms de planpagina op in het plan zelf. We zien dan zo iets als:

1. Plan	1
2. De voorouders	3

Dat is onjuist. De aanduiding 'Plan' blijft buiten de cijfermatige aanduiding van de hoofdstukken.

Het moet dus zo:

Plan	1
1. De voorouders	3

Eventueel kunt u de andere aard van de aanduiding 'Plan' nog meer tot zijn recht laten komen door dit woord te centreren boven de andere hoofdstukken, dus:

	Plan	1
1. De voorouders		3

De indeling van het plan

Het plan kent tegenwoordig hooguit een driedeling, dus in hoofdstukken, paragrafen en subparagrafen.

Het ziet er dus bijvoorbeeld zo uit.

1 Eerste hoofdstuk

1.1 De eerste paragraaf van hoofdstuk 1

1.1.1 De eerste subparagraaf van paragraaf 1 van hoofdstuk 1

Een eventueel nog verdere indeling (dus vanaf het vierde niveau) wordt niet meer in het plan, maar boven aan de bladen weergegeven. Daarmee wordt versnippering in het plan voorkomen.

De zes 'ON's.

In de paperassen die juryleden gebruiken bij de beoordeling van thematische plannen komen vijf begrippen voor waar het plan niet onder gebukt mag gaan. Ze beginnen allemaal met 'ON'. Ik voeg daar zelf nog een zesde 'ON' aan toe, namelijk 'Onduidelijk'. We krijgen dan het volgende rijtje:

Onvolledig
Onevenwichtig
Onjuist
Onlogisch
Onsamenhangend
Onduidelijk

Hoewel er bij een goed plan ook nog wel andere zaken aan de orde zijn dan het vermijden van deze 'ON's, komen we als we deze weten te omzeilen, al een heel eind in de goede richting. Ik loop daarom nu eerst langs deze 'ON's.

Onvolledig

Onvolledigheid van het plan kan op verschillende manieren naar voren komen.

Het geheel ontbreken van een plan.

Het behoeft geen betoog dat dit de meest extreme vorm is van een onvolledig plan. Toch komt dit nog geregeld voor. Ook als boven aan de bladen iets staat dat op de onderdelen van een plan lijkt, kan dit een plan vooraan de verzameling niet vervangen. Theoretisch kan een jurylid dan nul punten voor het plan geven. Dat betekent dat u direct aan het begin de eerste 12 punten van de maximaal 100 die gehaald kunnen worden, kwijt bent. Als er een inleiding gegeven is, of er staat wat boven aan de bladen, dan wordt er meestal nog wel een aantal punten gegeven, maar eigenlijk is dat een niet verplichte liefdadigheid, waarvan u niet bij ieder jurylid zeker kunt zijn.

Een inleiding in plaats van een plan

Onder een plan wordt verstaan: een puntsgewijze gestructureerde opzet van wat op de bladen getoond zal worden. Het is te vergelijken met de inhoudsopgave van een boek. Een achter elkaar geschreven inleiding wordt dan ook niet als een plan beschouwd. Soms wordt het plan vooraf gegaan door een inleiding. Vaak wordt dit in het gesprek met de juryleden toegelicht in de geest van: "In de inleiding wordt uitgelegd waar het om gaat, zonder die inleiding is het plan niet te begrijpen". Als dat werkelijk zo is, is er iets vrij ernstigs aan de hand. Het plan zelf hoort namelijk duidelijk te maken waar het om gaat. De mededelingen uit de inleiding moeten dus gestructureerd in het plan zelf – als onderdelen daarvan – worden opgenomen.

Het plan omvat slechts een deel van de titel

Het plan dient het gehele thema te omvatten dat door de titel wordt aangegeven. Als de titel luidt: De Olympische Spelen en het plan gaat alleen over de zomerspelen, zodat de winterspelen ontbreken, dan is het een onvolledig plan. Maar als je de winterspelen nu bewust hebt weggelaten, omdat het je bedoeling was om het alleen over de zomerspelen te hebben? Dat is geen enkel probleem, je mag je thema zoveel inperken als je zelf wilt, als maar aan één voorwaarde is voldaan, namelijk dat plan en titel overeenstemmen. In dit geval wordt de titel dan 'De Olympische zomerspelen'.

Het plan omvat niet alle aspecten van het thema

Een plan moet volledig zijn. Een plan over 'Brand', moet niet alleen gaan over oorzaken en bestrijding, maar ook over de gevolgen van brand, bijvoorbeeld brandwonden. Een plan over het thema 'Brood' hoort ook het religieuze gebruik van brood te vermelden.

Ook de onderdelen vermelden, waarvan geen bladen aanwezig zijn.

Door ruimtegebrek is het vaak niet mogelijk alle bladen te tonen die men zelf noodzakelijk vindt voor het complete verhaal. In plaats van de kaasschaaf te gebruiken en overal wat bladen vanaf te halen, kunt u er ook voor kiezen om in de kolom waar het aantal bladen per onderdeel staat vermeld, achter bepaalde onderdelen van het plan een 0 (nul), of een streepje te zetten. "Maar dat is gemakkelijk", hoor ik iemand al roepen, "Je zet bij alles waar je niets van weet, of waar je geen materiaal van hebt, een streepje en klaar is Kees". Nee, u hebt gelijk, zo gemakkelijk komt u er natuurlijk niet vanaf. Het spreekt vanzelf om de streepjes niet achter de onderdelen te zetten, waarvan de kijker zich meteen afvraagt, hoe dat uitgewerkt zal zijn, of welk materiaal daarvan bestaat. U zet de streepjes (natuurlijk) bij die onderdelen waarvan iedereen wel aanneemt, dat u er het nodige van weet en waarvan u geacht wordt, voldoende materiaal te hebben.

Wat gebeurt er namelijk als u de onderdelen waarvan u geen bladen toont, ook in het plan weglaat? U zult worden verweten dat u een onvolledig plan hebt gemaakt en dat gaat punten kosten. We hebben het dan natuurlijk over onderdelen die wezenlijk zijn voor uw plan. Onderdelen die niemand in het plan zou missen, kunt u net zo goed helemaal weglaten als u er geen bladen van toont. Maar natuurlijk zal uw uitgangspunt zijn, dat u van de meest in het oog springende en interessantste onderdelen van het plan wel bladen wilt tonen.

Onevenwichtig

We noemen een hoofdstuk onevenwichtig, als bepaalde hoofdstukken in verhouding tot hun belang een veel te grote plaats innemen in het geheel. Het tegenovergestelde, een veel te summiere behandeling, komt ook wel voor, maar lang niet zo vaak. Er zijn voor een hoofdstuk van relatief te grote omvang in het algemeen twee oorzaken aan te wijzen. De eerste is, dat naar dit hoofdstuk eigenlijk de meeste belangstelling van de inzender uitgaat. Iemand heeft in een collectie van 60 bladen over 'De fiets' 25 bladen aan de Tour de France gewijd. Het is duidelijk dat dit buiten proporties is. Waarom dan niet een collectie over alleen deze Tour opgezet?

Een overeenkomstige vraag kunnen we stellen als een plan van het thema 'Kunst' voor het grootste deel over schilderkunst blijkt te gaan.

De tweede oorzaak van zo'n onevenwichtigheid is vaak, dat er nu eenmaal ten opzichte van de andere hoofdstukken, veel meer materiaal van aanwezig is. Beperk u dan tot het thematisch meest veelzeggende en filatelistisch qua zeldzaamheid en kwaliteit beste materiaal. Dat voorkomt bovendien bladen die volgepropt zitten met alleen maar frankeermachinestempels.

Een vorm van onevenwichtigheid die ook nogal eens voorkomt, is dat te veel inleidende hoofdstukken aan het eigenlijke thema vooraf gaan. Er is niets tegen om een thema in zijn historische, maatschappelijke of bredere context te zetten, maar houd daarbij wel de verhouding voor ogen met de eigenlijke zaak waar het om gaat.

Nog steeds leeft het misverstand dat 'evenwichtig' zou inhouden dat alle hoofdstukken (ongeveer) evenveel bladen zouden moeten bevatten. Een ander misverstand in dit verband is, dat alle hoofdstukken een gelijke indeling moeten hebben en dat het dus niet zou kunnen dat het ene hoofdstuk slechts paragrafen kent en het andere hoofdstuk tot in subparagrafen is verdeeld. Niet dus!

Evenwichtig betekent dat hoofdstukken die voor het thema even belangrijk zijn, ook het zelfde 'gewicht' krijgen in het plan. Maar een hoofdstuk dat aan een minder belangrijk onderdeel is gewijd, zal vanzelfsprekend minder bladen omvatten en vaak een eenvoudiger indeling kennen dan een hoofdstuk dat een belangrijker aspect van het thema behandelt. *Slot volgt.*

Aspecten van de Thematische Filatelie

Door Pim van den Bold

Het Plan (11)

Nadat ik in negen afleveringen, zowel een oudere als de recentste versie van het plan van bepaalde collecties had besproken, schreef ik in de vorige aflevering het eerste deel van een algemene beschouwing over zaken die bij het plan aan de orde komen. De huidige aflevering is het vervolg daarvan en vormt tevens het slot van de besprekingen van het plan in de thematische collectie.

Onjuist

Er zijn verschillende vormen waarin zich onjuistheden in het plan kunnen manifesteren.

Het plan dekt de titel niet

Natuurlijk zal niemand zijn collectie over paarden onder de titel 'Scheepvaart' presenteren. Maar wel komt het voor dat onder de titel 'Koning Hooggezeten II', eigenlijk de geschiedenis van het land van deze monarch wordt behandeld en niet die van hem zelf. Al eerder wees ik er op dat meerdere verzamelingen met titels als 'De strijd tegen de honger' of 'Het wereldvoedselvraagstuk', beter gewoon 'Landbouw' konden heten, omdat dit het werkelijke thema blijkt te zijn dat in het plan wordt uitgewerkt.

Filatelistische hoofdstukbenamingen

Het wordt als een fout aangemerkt indien onderdelen van het plan filatelistische benamingen hebben. Er mogen dus geen hoofdstukbenamingen als 'Frankeermachinstempels', 'De jubileumzegels van 1950' of 'Fouten op postzegels' in voorkomen. In het plan komen namelijk – als het goed is – alleen thematische benamingen voor. Soms zijn de filatelistische hoofdstukken in een thematisch jasje gestoken: 'Jaar van de vrouw' of 'Jaar van het kind'. Dit blijken op de bladen dan vaak toch alleen vergaarbakken te zijn voor de bij die gelegenheid uitgegeven zegels.

Aanduidingen als 'Overig'

Plannen hebben nog wel eens de neiging te eindigen met hoofdstukken als 'Overig', 'Diversen' of iets dergelijks. Dit soort resthoofdstukken wordt negatief beoordeeld. Ieder hoofdstuk heeft recht op een eigen thematische naam. Dat kan soms niet bij zo'n resthoofdstuk, omdat het eigenlijk alleen is opgenomen om er nog overgebleven materiaal in onder te brengen. Probeer dan ook altijd of het materiaal dat u in een dergelijk hoofdstuk zou willen opnemen, beter kan worden ondergebracht in eerdere hoofdstukken. Hetzelfde geldt dikwijls voor hoofdstukken die hun 'Overig-gedaante' verpakt zien worden in een quasi thematisch jasje als 'Wetenschappelijk onderzoek', 'In de kunst', 'In de heraldiek' of 'Reclame'. Ook in deze gevallen is het vaak beter materiaal en teksten in andere hoofdstukken onder te brengen. Een berucht voorbeeld van één van de

hardnekkigste van deze hoofdstukken is 'Jubilea'. Vrijwel altijd fungeert dit hoofdstuk als een berghok voor het ter gelegenheid van dat jubileum uitgegeven materiaal dat niet hier, maar enkele eeuwen terug moet worden geplaatst en uitgewerkt, namelijk daar waar de gebeurtenis plaatsvond en niet toen er veel later filatelistisch materiaal over werd uitgegeven.

Paragrafen in verkeerde hoofdstukken

Soms komt het voor dat een onderdeel in het plan is ondergebracht op een plaats waar het niet thuishoort. Indertijd trok nogal de aandacht dat in een verzameling over blindheid de paragraaf 'Het oogzintuig' was ondergebracht in het hoofdstuk 'Natuurlijke lichtbronnen' (het oog is geen lichtbron). Evenmin horen 'Koralen' in een hoofdstuk 'Waterplanten' thuis.

Onlogisch

Bij plannen die een onlogische indruk maken, ligt dat in het merendeel van de gevallen aan een verkeerde volgorde van de hoofdstukken. Er zijn enkele hulpmiddelen om een goede volgorde te bepalen.

In de eerste plaats is er de tijd. Plannen waarin een tijdselement zit, zoals bij historische thema's, zullen vaak een chronologische volgorde kiezen. Soms hoeft u daar niet over na te denken: de Eerste Wereldoorlog komt vóór W.O. II en de derde reis van Columbus komt na de tweede. Bij andere thema's waar de tijd een rol speelt, komt bij de volgorde van de hoofdstukken al de eerste thematische kennis om de hoek kijken. Hoe was het ook al weer? Komt in de kunstgeschiedenis de barok vóór of na de Renaissance en bij de geologische tijdsindeling Perm vóór of na Trias?

In de tweede plaats is er de volgorde van oorzaak en gevolg. Bij brand krijg je eerst de onachtzaamheid of de brandstichting, daarna rukt de brandweer uit en tenslotte komt de behandeling in het brandwondencentrum.

Bij de fabricage of het telen van producten is er de logische volgorde van het proces van totstandkoming. De bewerking van het land is er vóór het zaaien en bij het thema brood zien we de volgorde graan, meel, brood. Voor veel producten bestaat natuurlijk de volgorde: productie, verspreiding, gebruik.

Nog een andere factor bij de bepaling van de volgorde is de belangrijkheid. Bij een orkest zul je niet gauw met de bespreking van de triangel beginnen.

Vaak begint een plan met de organisaties (bijvoorbeeld bij sport). Beter is het met de zaak zelf te beginnen en dan pas met de organisatorische vormgeving. Soms zegt men wel dat zonder het Olympisch Comité geen Olympische Spelen mogelijk zijn. Maar als u het om die reden vooraan zet, dan moet u die belangrijkheid en noodzakelijkheid ook heel goed bij de ontwikkeling tot uitdrukking brengen en niet een paar obligate opmerkingen onder een aantal frankeermachinstempels zetten.

Een ander voorbeeld van iets onlogisch in het plan is dat zaken die beter bij elkaar geplaatst hadden kunnen

worden in één hoofdstuk, over verschillende hoofdstukken verspreid staan.

De volgorde dient altijd thematisch bepaald te zijn. Een enkele keer zie je zelfs, vooral in plannen die eigenlijk opsommingen zijn, een alfabetisch gerangschikte lijst. Dat kan echt niet.

Onsamenhangend

Natuurlijk is een onsamenhangend plan ook onlogisch. Bij 'onsamenhangend' denken we echter meer aan het geheel. Je komt soms een 'plan' tegen dat meer de indruk van een ratjetoe maakt dan van een plan. Iedere rode draad ontbreekt. Het maakt de indruk dat de hoofdstukken genummerd en geplaatst zijn in de volgorde waarin ze in het hoofd van de inzender opkwamen. Gelukkig zijn dit uitzonderingen.

Onduidelijk

Onduidelijkheid in het plan kan zich op verschillende manieren manifesteren. Om te beginnen is het soms niet duidelijk waarom bepaalde hoofdstukken of paragrafen in het plan voorkomen; wat hun relatie met het thema is. U kunt dan natuurlijk wel zeggen: "Ga maar op het blad kijken waar dit wordt uitgewerkt, dan wordt het wel duidelijk", maar dit gaat eraan voorbij dat het nu juist de bedoeling van een plan is, dat het zelf duidelijkheid verschaft over wat ons op de volgende bladen te wachten staat. Zoals ergens in de officiële richtlijnen staat: "Een geschikte planpagina garandeert dat het publiek en de juryleden het plan niet moeten 'reconstrueren' door de verzameling blad per blad door te nemen."

Een tweede vorm van onduidelijkheid is het gebruik van zulke specialistische vaktermen in het plan, dat niet meer van de gemiddelde - of zelfs van de meer dan gemiddeld ontwikkelde - toeschouwer verwacht mag worden dat die ze kent.

Pogingen tot zeer creatieve omschrijvingen hebben soms ook formuleringen tot gevolg die echt niet meer te volgen zijn. Ik herinner me dat ik bij een jurering in het buitenland eens een plan met volkomen onbegrijpelijke verfraaiingen in een overigens heel behoorlijke collectie alleen heb kunnen redden van de niet malse kritiek van mijn collega, doordat ik de vroegere omschrijvingen nog kende.

Naast het vermijden van de vier 'ON'-zinnen die hiervoor ter sprake kwamen, zijn er nog enkele zaken waar we aandacht aan moeten geven.

Geen opsommingen

Er wordt tegenwoordig op gelet of er in het plan opsommingen voorkomen. Onder een opsomming wordt verstaan het onder elkaar opschrijven van op zichzelf volkomen vergelijkbare zaken. We krijgen dan dit soort paragrafen in een hoofdstuk:

Frankrijk	of	Vlinderslag	of	Tarwe
Engeland		Vrije slag		Rogge
Duitsland		Rugslag		Rijst

Dit soort opsommingen wordt negatief beoordeeld. Probeer ze dus te vermijden. Als u dat helemaal niet lukt,

is een wat langere of creatievere omschrijving vaak al een aardig redmiddel:

Met de Franse slag
Engelse humor
Duitse nauwkeurigheid

Nu worden tenminste verschillen aangegeven, maar als daar bij de ontwikkeling op de bladen niet iets van waargemaakt kan worden, hebben we weer een ander probleem.

Creativiteit

Het plan kan in technische zin volmaakt zijn, dat wil zeggen dat er geen enkele van de genoemde 'ON'-zinnen in te ontdekken valt. Toch het zal nooit het volle aantal punten krijgen, indien het niet de nodige originaliteit bevat. Het mag dus niet het standaardplan voor dit thema zijn, dat je overal ziet. Er moet een duidelijke eigen inbreng in zitten. Dat kan op meerdere manieren gebeuren.

De eerste is een geheel andere opbouw van het thema. Het wordt van een heel andere kant benaderd dan wat je altijd ziet. De tweede manier is het noemen van deelaspecten die nog niet eerder zijn uitgewerkt. Dus niet meer 'Vogels' of één bepaalde vogel, waarvan al vele collecties bestaan, maar bijvoorbeeld 'De relatie tussen mens en vogel'. Een derde mogelijkheid is het toevoegen van hoofdstukken over aspecten die tot nu toe niet in de plannen voorkwamen.

Of het nu de bedoeling is of niet, wie deze zaken weet te verwezenlijken, maakt grote kans dat zowel bij 'Vernieuwing' als bij 'Plan' punten worden verdiend.

Speciaal voor het plan is er ook nog de mogelijkheid om door de manier waarop hoofdstukken en paragrafen worden benoemd, punten voor originaliteit te verdienen. In de afleveringen van deze reeks 'Aspecten' waarin oude en nieuwe plannen werden besproken, zijn veel voorbeelden de revue gepasseerd.

De tien geboden

In mijn Handboek voor de Thematische Filatelie werk ik vanaf pagina 50 de 'tien geboden' voor het plan uit. Hieronder volsta ik ermee ze nog eens te noemen. Ze sluiten aardig aan bij wat ik in de vorige en deze aflevering te berde heb gebracht.

- 1) maak altijd een plan;
- 2) ga na of uw plan wel over hetzelfde thema gaat als de titel aangeeft;
- 3) zorg ervoor dat het plan alle aspecten van de titel omvat;
- 4) neem nooit filatelistische hoofdstukken op;
- 5) houd uzelf niet voor de gek door filatelistische hoofdstukken onder een thematische benaming te presenteren;
- 6) vermijd hoofdstukken die geen functie hebben;
- 7) zorg voor een logisch plan;
- 8) zorg voor een evenwichtig plan;
- 9) controleer uw plan op feitelijke onjuistheden;
- 10) laat zien dat het *UW* plan is.

Wie weet, vindt u misschien nog wel een onge-rechtigheid in uw plan als u het confronteert met deze tien geboden.